

Вінніпег: Накладом авторки, 1957. – 302 с; 15. Коренець О. Наталія Кобринська (Громадська діячка і письменниця) // ЛНВ. – 1930. – Т. 102. – Кн. IV. – С. 523 – 532; 16. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника (далі – ЛНБ ім. В.Стефаника). Відділ рукописів. – Ф. 7. Кобринська Наталія Іванівна. – Спр.1. Автобіографія. – 24 арк; 17. ЛНБ ім. В.Стефаника. Відділ рукописів. – Ф. 7. – Спр.10. Реєстр кореспонденції Н.Кобринської та її брата І.Озаркевича. – 6 арк; 18. ЛНБ ім. В.Стефаника. Відділ рукописів. – Ф. 10. Дучимінська Ольга. – Спр. 40. – 1 арк; 19. Наталія Кобринська (1855 – 1920). Бібліографічний покажчик (Склад П.Г.Баб'як). – Львів: Наукова бібліотека, 1967. – 49 с; 20. Кобринська Н. Передне слово // Перший вінок. – 1887. – С. 1; 21. Промова Наталії Кобринської на науковій академії в ювілей відродження русько-української літератури // Діло. – 1898. – 24 жовтня; 22. Промова Наталії Кобринської на ювілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка у 1898 р. // Кобринська Н.І. Вибрані твори. – К.: Дніпро, 1980. – С. 325 – 328; 23. Кобринська Н. Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславові зав'язаного 1884 р. // Перший вінок. – 1887. – С. 457 – 463; 24. Кобринська Н. Руське жіноцтво в Галичині в наших часах // Перший вінок. – 1887. – С. 68 – 102; 25. Скворій р. «В Болехові баталія...» Нарис про Наталію Кобринську. – Болехів, 1997. – 44 с; 26. Уляна Кравченко. Уривки спогадів // Практичний календар-порадник для українського жіноцтва. – Коломия: накладом редакції часопису «Жіноча Доля», 1930. – С. 38 – 46; 27. Чайковський А. Наталія Кобринська. Реферат, прочитаний на вечерку в честь Наталії Кобринської в Станіславові дня 3/6 1930 // Практичний календар-порадник для українського жіноцтва. – Коломия: накладом редакції часопису «Жіноча Доля», 1930. – С. 29 – 36.

В.С. Великочий

УКРАЇНСЬКЕ СІЧОВЕ СТРЕЛЦТВО Й УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ В ДОСЛІДЖЕННЯХ З БІОГРАФІСТИКИ: ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ

Українська історіографія останніх двох десятиріч характерна прагненням відновити, дослідити, повернути як забуті, так часто і спалюжені імена. Це призвело до появи величезної кількості наукової, науково-популярної, белетристичної літератури. Однак намагання якнайшвидше ліквідувати «білі плями» історії та покінчити з «тінями минулого» часто призводить до чергової політизації, спрощення або ж кон'юнктурного висвітлення суспільних проблем і явищ, зокрема й пов'язаних з військовою біографістикою. Це вимагає критичного аналізу й узагальнення науково-історичних напрацювань у зазначеній галузі задля визначення прогалин, позитивних зрушень та перспектив її подальшого розвитку. Сказане і визначає мету, актуальність та практичну значущість заявленої у назві статті теми.

Можемо констатувати відсутність комплексних історіографічних досліджень з біографістики, зокрема і спеціальних публікацій, які б стосувалися нашої теми. Таке становище дещо компенсує серйозна монографічна праця В.Чишка [1], присвячена обґрунтуванню біографістики як самостійного жанру історичного дослідження. Здійснений історіографічний аналіз та розроблені автором науково-методологічні засади цієї галузі історичних знань формують вагому, на нашу думку, основу для її подальшого розвитку.

Українські січові стрільці (УСС) та Українська галицька армія (УГА) — визначні військові формації, що відіграли знакову роль у відродженні національної військової традиції за новітньої історичної доби та активно виступили на захист української державності. Вони, на нашу думку, є збірним образом національної, патріотично налаштованої інтелігенції тієї буремної епохи, яка продукувала, ініціювала ідею національного визволення і, в основному, винесла на своїх плечах тягар відповідальності за її втілення.

Важливий зріз військово-політичного розвитку Галичини у 1914-1919 рр. розкривають історико-біографічні дослідження, які достатньо чітко групуються за видами життєдіяльності та професійною, тобто військовою спрямованістю. Їхній історіографічний аналіз, з одного боку, полегшує та обставина, що йдеться про біографії людей певної конкретно-історичної доби, тобто передусім про вояків УСС та УГА. Однак, з іншого боку, їхній життєвий шлях і суспільна діяльність часто виходять за її межі, що вимагає наукового «обстеження» ширшого кола літератури, передусім з історії Галичини міжвоєнного періоду та української діаспори повоєнного періоду. Прикметною рисою історико-біографічних публікацій є їхня «демократичність», адже вони присвячені не лише відомим, знаковим постатям, а й «простим» воякам, тож центральною ідеєю чи, точніше, мотивами реконструкції їхньої життєдіяльності часто стають бойовий шлях особи, обставини її можливої загибелі тощо.

Історико-біографічні дослідження про військовиків УСС і УГА розпочалися, так би мовити, «за гарячими слідами». Важливу роль у їхньому розвитку відіграли журнали і календарі «Червоної Калини», на сторінках яких зустрічаємо два головних типи біографічного

зображення. Перший — історико-літературний життєпис — цілком відповідав побутуючій тоді тенденції щодо глорифікації визвольної боротьби за незалежність і державність України, тому окремі постаті подавалися в ідеалізованому вигляді як знакові символи епохи. Характерним прикладом такого підходу слугують публікації М.Заклинського (1936) [2] та Р.Горак (1992) [3], присвячені провідникові галицького стрілецтва й керівникові військового відомства ЗУНР Д.Вітовському. Другий — історико-біографічна оповідь — представляла чільних діячів УСС та командний склад Галицької армії як репрезентативний образ воєнно-революційної доби. Типовий приклад цього засобу біографічного зображення дають статті О.Ключенка (псевдонім) про бойовий шлях і професійно-фаховий потенціал генералітету УГА [4-5].

Мала місце тенденція до поєднання історико-біографічного та історико-мемуарного жанрів, коли дослідники відтворювали життєдіяльність своїх бойових побратимів не лише на основі історико-біографічних фактів, а й власних спогадів, що ґрунтувалися на особистих контактах і співпраці чи навіювалися споминами про сприйняття військових командирів у вояцькому середовищі тощо. Прикметно, що поряд з вищими військовопосадовцями Д.Вітовським, В.Курмановичем, М.Тарнавським, А.Шаманеком [6;7;8;9], іншими велику увагу приділяли командному складу середньої та нижчої ланки. Це, приміром, засвідчують біографічні нариси про таких знаних військових діячів, таких як А.Виметаль [10], П.Газдайко [11], Ю.Головінський [12] та ін. Як для першого, так і для другого випадків характерні намагання авторів показати своїх історичних персонажів, що, так би мовити, на «тлі епохи»; завжди акцентувалася увага на їхній ролі в доленосних воєнно-політичних подіях, що часто призводило до перебільшування дійсних впливів і суспільної значущості.

Особливості українського історіографічного процесу зумовили брак ґрунтовних наукових історико-біографічних досліджень про військових діячів визвольних змагань 1914-1919 рр. у Галичині, що певною мірою компенсується значним масивом науково-популярних, історико-мемуарних і публіцистичних життєписів із цієї тематики. Радянська історіографія вбачала в них політичних супротивників, тому змальовувала їх темними фарбами та, навішуючи ярлики «ворогів народу» і «буржуазних націоналістів», допускала лише епізодичні згадки, та й то переважно як про осіб, котрі з різних причин у 1920-х роках опинилися в УРСР. Автори українського зарубіжжя, навпаки, всіляко ідеалізували військово-політичних діячів, а їхні історико-біографічні дослідження обмежувалися досить вузьким колом осіб.

Названі риси й підходи ілюструє складена С.Ріпецьким (1965) біобібліографія Д.Вітовського, яка нараховує 50 позицій [13, с. 57-62], хоча й не претендує на повноту. Біографістика цього чільного військово-політичного діяча почала створюватися відразу після його загибелі в 1919 р.; помітний внесок у її розвиток становлять праці О.Думіна (1936) [6], М.Заклинського (1936, 1966) [2; 14 та ін.], І.Сохоцького (1961) [15] та ін. Після виходу у світ доволі тенденційних мемуарів Л.Цегельського на шпальтах заокеанської діаспорної преси спалахнула дискусія, одним з осередників якої стала постать Д.Вітовського. На оцінки, що дав йому Л.Цегельський, безумовно, накладалися партійно-політична кон'юнктура та особиста антипатія. Це достатньо аргументовано показав С.Ріпецький, який, зі свого боку, намагався всіма силами «реабілітувати» Д.Вітовського [16]. Відтак навіть сучасним авторам (В.Великочий, Б.Гаврилів [17], Р.Горак [3], І.Ходак [18] та ін.) важко абстрагуватися як від звеличування, так і безпідставних закидів у бік цієї, без сумніву, легендарної постаті. Тому вони повсякчас змушені щось пояснювати, ніби «виправдовуючи» дії свого героя. Насправді, до оцінки Д.Вітовського, як і будь-якої іншої історичної персоналії, слід підходити, зважаючи на складні, суперечливі реалії, які зумовлювали їхні вчинки. Вочевидь, при цьому не можна скидати з терезів і психологічні якості та моральні риси особи. Такий шлях вважаємо найоптимальнішим при з'ясуванні всієї величі й трагізму кожної небуденної постаті історії.

Наші спостереження виявили ще одну особливість історико-біографічних досліджень з проблеми дослідження. Попри те, що бурхливі хвилі переломної воєнно-революційної доби винесли на поверхню сотні, тисячі осіб, які помітно вплинули на тогочасні процеси, лівова частка біографічних праць присвячена фактично двом десяткам знакових постатей вояків і командирів УСС і Галицької армії, які символізують боротьбу за волю й незалежність українського народу. Дослідницький інтерес до них нерідко підігрівався їх пізнішою суспільною діяльністю.

Цікавою для історіографічного аналізу є біографістика визначної діячки визвольних змагань О.Степанів, яка представлена в різних видах досліджень історико-біографічного жанру.

.....
Це значною мірою завдячується трьом спалахам інтересу до цієї постаті: в 1914-1916 рр. у Галичині; у середині 60-х років в українському зарубіжжі; у 90-х роках в Україні. Отже, маємо унікальні автобіографічні нариси самої О.Степанів [19-20]; публіцистичні й некрологічні нариси про неї званої дослідниці українського жіночого руху І.Книш [21]; історико-біографічні нариси сина, відомого сучасного українського історика Я.Дашкевича [22 та ін.]; комплексні дослідження, що відображають різні етапи життєвого шляху та військової і професійної діяльності героїні [23]. Така ж багата різножанрова історико-біографічна література присвячена життєдіяльності «батька» українського спорту, визначного організатора галицького стрільцтва І.Боберського та деяких інших діячів досліджуваного періоду.

Сучасна українська історіографія поступово поповнюється ґрунтовними історико-біографічними працями. Підсумовуючи творчий здобуток попередників, їхні автори представляють своїх персонажів на загальному тлі українського національного руху, зокрема й бурхливої воєнно-історичної доби 1914-1919 рр. у Галичині. Увагу багатьох привертала помітна у військовій історії України другої половини ХХ ст. постать Д.Палієва. Проаналізувавши її відображення в загальних і спеціальних біографічних працях (С.Волинець, М.Лагодинський, М.Шлемкевич, І.Кедрин та ін.), дослідниця О.Медвідь у дисертаційній роботі показала його діяльність як старшини УСС та Галицької армії, одного з організаторів Листопадового перевороту 1918 р. у Львові, чільного громадсько-політичного діяча міжвоєнних років, військового організатора за Другої світової війни та, врешті, охарактеризувала Д.Палієва як видавця й військового мемуариста [24]. Такого ж роду цікаве дослідження про першого команданта легіону УСС, відомого громадсько-політичного діяча Галичини міжвоєнного періоду М.Галушинського здійснив А.Прокіп [25].

Симптоматично, що в названих та інших історико-біографічних працях науковці зіштовхуються з чи не найбільшими труднощами при реконструкції життєдіяльності особи у випадках, коли йдеться про партійно-політичні перипетії. Вони нерідко призводять до нелогічних оцінок, суперечливих висновків, коли, приховуючи помилки, завуальовуючи прорахунки, історики намагаються «виправдати» і представити досліджуваних персоналій у якнайвигіднішому світлі.

Маємо глибокі традиції й чималі напрацювання в галузі розробки довідниково-допоміжних видів біографічної літератури. Її підготовка розпочалася за «гарячими слідами» і знайшла гідне продовження в українському зарубіжжі. Для прикладу, вже 1922 р. з'явилися два перші випуски «Жалібної Книги», де містилися короткі біографічні дані про загиблих офіцерів і вояків УГА. Розширений варіант цього видання із близько 3 тис. прізвищ із зазначенням джерел, звідки бралися біографічні дані, був уміщений у четвертому томі матеріалів до історії УГА (див.: «Сторінки до «Жалібної Книги» // Українська Галицька Армія. – Матеріали до історії. – Т. IV. – Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1968. – С. 64-288). А в п'ятому томі цієї ж серії опубліковано понад півсотні біограм офіцерів і вояків Галицької армії, частина яких супроводжувалася спогадами про їхню участь у національно-визвольній боротьбі [26-27]. Опубліковані у збірнику «За волю України» (1967) близько 500 нових біограм усусусів [28, с. 445-484], згідно з думкою самих укладачів мало започаткувати систематизацію й цілеспрямоване вивчення життєписів членів цієї визначної військової формації.

Різний змістовний формат мають «списки» учасників визвольної боротьби 1914-1919 рр. у численних виданнях міжвоєнних років, українського зарубіжжя та сучасного періоду. Вони можуть обмежуватися короткими даними про особу [напр., 29] чи нести ширшу інформацію, яка також відображає їх бойовий шлях тощо [напр., 30]. В останнє десятиліття в Україні широко розмаху набрала підготовка регіональних видань історико-біографічно-краєзнавчого характеру про учасників визвольних змагань окремих місцевостей, які часто поєднують їхніх представників різних генерацій. За умови надання правильних біографічних даних такі праці представляють незаперечну цінність для ідентифікації особового складу бойових підрозділів та вивчення широкого кола військово-політичних процесів.

Таке ж значення мають і некрологи для комплексної реконструкції життєдіяльності особи через сукупність її внутрішніх і зовнішніх зв'язків, творчих можливостей, спонукальних мотивів учинків і поведінки тощо. Із цих позицій науковий інтерес становлять некрологи міжвоєнних років, що писалися соратниками померлих діячів [напр., 31; 32] і, так би мовити, «некрологи-есеї», що з'являлися в українському зарубіжжі, як наприклад, уже згадувана публікація І. Книш з нагоди смерті О. Степанів [21] та ін. Вирішенню вказаних та інших

дослідницьких завдань слугують численні матеріали сучасних біобібліографічних досліджень та біографічних коментарів, з-поміж яких своїм високим рівнем вирізняються книги О. Колянчука, М. Литвина, К. Науменка, Я. Тинченка [33;34;35] та ін.

Обмежені рамки статті дозволяють окреслити лише головні контури історіографічного дослідження у галузі військової біографістики УСС та УГА, проілюструвавши їх на прикладі деяких репрезентативних джерел. Однак це дає підстави для важливих висновків щодо наукового ступеня вивчення зазначених проблем та перспектив їх подальшої розробки. Автори міжвоєнного періоду, що переважно були ветеранами названих військових формацій, нагромадили цінний фактологічний матеріал для їхнього осмислення у вигляді праць історико-популярного, історико-мемуарного, публіцистичного характеру.

Наступний етап досліджень в українському зарубіжжі, який представляли передусім високоосвічені фахові військовики, відзначений, з одного боку, полемікою навколо складних суперечливих проблем військової історії, а, з іншого, появою ґрунтовних досліджень, у яких доступні джерела досліджувалися на засадах західної методології. Головним здобутком сучасної історичної науки стала поява спеціальних праць, присвячених визначним діячам воєнно-революційної доби, а також деяких узагальнюючих праць із цієї тематики. Її подальша розробка вимагає, по-перше, більш критичного аналізу історичних та історіографічних джерел, щоб нарешті спинити тенденцію, коли сумнівні чи відверто помилкові факти і висновки тривалий час переходили з одних праць до інших. По-друге, слід посилити науково-теоретичне забезпечення їхнього вивчення, що відкриє якісно нові перспективи для узагальнення й нового прочитання величезного масиву емпіричного матеріалу. По-третє, подальшого розвитку заслуговує практика підготовки спеціальних комплексних праць, присвячених вивченню знакових постатей української історії воєнно-революційної доби 1914-1919 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Чишко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. – К., 1996. – 240 с.;
2. Заклинський м. Дмитро Вітовський — спроба життєпису і характеристики. – Львів: Всесвіт, 1936. – 32 с.;
3. Горак р. Дмитро Вітовський // Дзвін. – 1992. – №1-2. – С. 130-142;
4. Ключенко О. Генералітет УГА // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1931. – Ч. 10. – С. 4-7;
5. Ключенко О. Генеральна булава УГА // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1931. – Ч.4. – С. 5-10;
6. Думін О. Полк. Дмитро Вітовський в спогадах (Кілька заміток і побажань). – Львів, 1936. – Ч. 11;
7. Лепкий Л. Полк. Д.Вітовський у спогадах // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1936. – Ч. 11. – С. 4-6;
8. Паліїв Д. Ген. Мирон Тарнавський (Спроба характеристики) // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1938. – Ч. 9. – С. 2-4;
9. Шухевич С. Полк. УГА Альфред Шаманек // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1930. – Ч. 6. – С. 112-114;
10. Яворський Є. Антін Виметаль // Календар Червоної Калини на 1922. – Львів, 1922. – С. 114-116;
11. Гайдучок С. Сотн. Петро Газдайка // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1932. – Ч. 4. – С. 17-18;
12. Яців Н. Один з найкращих. Начерк військових заслуг бл. пам. Юліяна Головінського // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1932. – Ч. 9. – С. 23;
13. Бібліографія джерел до історії Українських Січових Стрільців. – Упор. С.Ріпецький. – Нью-Йорк: Видавничка комісія Братства УСС, 1965. – 115 с.;
14. Заклинський м. Дмитро Вітовський — громадянський діяч, стрілецький ідеолог, вождь Листопадового зриву, секретар військових справ ЗОУНР. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. – 128 с.;
15. Сохоцький І. Будівничі новітньої української державності в Галичині. Полк. Дмитро Вітовський // Історичні постаті Галичини XIX – XX ст. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Бібліотека українознавства, 1961. – С. 220-231;
16. Ріпецький С. Листопад 1918 року: Листопадовий зрив, Українські Січові Стрільці, полковник Дмитро Вітовський — в кривому дзеркалі споминів Лонгвіна Цегельського. – Нью-Йорк — Дітройт: Видання Братства Українських Січових Стрільців, 1961. – 48 с.;
17. Великочий В., Гаврилів Б. Дмитро Вітовський (1887-1919 рр.). Документальний нарис. — Коломия: Вік, 1997. — 78 с.;
18. Ходак І. Дмитро Вітовський — провідник Листопадового чину // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1991. – №2. – С. 45-49;
19. Степанів О. Напередодні великих подій. Власні переживання і думки. 1912-1914. – Львів: Червона Калина, 1930. – 45 с.;
20. Степанів О. Спогади з російського полону // Україна: наука і культура. – К., 1994. – Вип. 28. – С. 20-22;
21. Книш І. Життя і легенда Олени Степанів: З далекого Львова наспіла вістка про смерть Олени Степанів... // <http://www.exlibris.org.ua>;
22. Дашкевич Я. Олена Степанів // Старожитності, 1993. – № 11-12. – С. 22-23;
23. Олена Степанів. Наукові праці. Есе. Спогади / Упор. О.Шаблій. – Львів: Видавничий центр НТШ, 2003;
24. Медвідь О.В. Військово-політична діяльність Дмитра Палієва // Автореф. дис... канд. іст. наук: 22.02.22. – Львів, 2003. – 20 с.;
25. Прокіп А.В. Громадська і політична діяльність Михайла Галушинського: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Львів, 2003. – 17 с.;
26. З галереї підстаршин і стрільців УГА // Українська Галицька Армія. – Матеріали до історії. – Т. V. – Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1976. – С. 156-186;
27. Там само. — С. 177-186;
28. За волю України: Історичний збірник УСС. 1914-1964. – Нью-Йорк, 1967. – 607 с.;
29. Список учасників визвольної боротьби між роками 1918-1920 в рядах Української Галицької Армії, що походили зі Станіславщини // Альманах Станіславівської землі: Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Т. II. – Упор. К.Климишин. – Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1985. – С. 246-

255;30. Арсенич П. Українські січові стрільці та стрільці Української Галицької армії // Краєзнавець Прикарпаття. – Івано-Франківськ, 2004. – №4. – С. 36-48; 31. Бонківна С. Чет. Андріян Дзерович // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1932. – Ч. 2. – С. 21; 32. Слоньовська м. Пор. Василь Кузьмин, пор. Клим Утриско // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1930. – Ч. 7-8. – С. 32-33; 33. Біограми генералів, окремих офіцерів і діячів УНР і ЗУНР, які померли на території Другої Речі Посполитої // Колянчук О. Увіковічення нескорених. Українські військові меморіали 20-30-х рр. ХХ ст. у Польщі. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2003. – С. 95-228; 34. Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. – Львів, 1995. – 283 с.; 35. Тинченко Я. Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917-1921 роки. – К.: УРП, 1995. – 258 с.

М.В. Стопчак

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВ «ПРОСВІТА» ЗА ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У сучасних умовах, після багатьох років панування тоталітарної комуністичної ідеології, культурно-духовне життя українського народу в революції 1917 – 1920 р.р., в т.ч. і доби Директорії, активно переосмислюється. Українські історики, відкидаючи стереотипи минулого, створюють наукову концепцію історії української культури. У зв'язку з цим, постає необхідність глибокого історіографічного аналізу зазначеної проблеми.

Враховуючи багатогранність культурно-освітньої практики Директорії, автор поставив за мету дослідити стан історіографічного осмислення діяльності товариства «Просвіта» за цієї доби, з'ясувати ті аспекти проблеми, які потребують подальшого наукового дослідження. Значимість теми визначається тим, що товариства «Просвіта» протягом цього періоду національно-визвольних змагань відігравали ключову роль у розвитку української культури. Вони сприяли піднесенню національної свідомості українців, забезпечили безперервність культурно-освітницького руху. При цьому слід зазначити, що в історіографічному плані зазначена тема майже не досліджувалась. Виняток складають монографічне дослідження сучасного українського історика В.Капелюшного «Здобута і втрачена незалежність» [1, с. 288 – 290], а також історіографічні огляди в кандидатських дисертаціях, присвячених діяльності «Просвіт». Проте доби Директорії їх автори торкаються побіжно, в загальному контексті Української революції.

Проведений аналіз дозволяє поділити наукову літературу на три групи: Перша – радянська історіографія проблеми розвитку освіти та культури; друга – праці безпосередніх учасників освітнього руху 1917 – 1920 рр.; третя – сучасна українська історіографія.

Радянська історіографія розвитку духовно-культурної сфери України в 1918 – 1920 рр. несе на собі відбиток компартійної ідеології, згідно з якою Директорія, поряд з іншими формами української державності, була явищем «контрреволюційним», «антинародним». Відповідно, і діяльність її у всіх сферах суспільного життя, в т.ч. і духовно-культурній, не могла мати позитивного сенсу.

Хоча переважна частина публікацій радянських істориків присвячена освітянській сфері, в полі їх зору перебували й інші аспекти культурного будівництва в Україні в 1918 – 1920 рр. Один з них – культурно-освітницький рух, діяльність культурно-освітніх товариств та організацій. Увага радянських істориків до їх діяльності була не випадковою, адже культурно-освітні організації, і, передусім, «Просвіта» були серйозним конкурентом більшовицької ідеологічної машини у боротьбі за вплив на свідомість українського населення.

Одним з перших роботи «Просвіти» торкнувся Г. Гринько у своїй публікації «Начерк історії системи політпросвіти» [2, с. 1 – 57]. Головна увага автора була зосереджена на аналізі політосвітньої діяльності радянської влади в роки революції 1917 – 1920 рр. Автор викладає етапи становлення більшовицької політосвітньої системи, називає основні форми та методи її діяльності, підкреслюючи, що значні перешкоди її функціонуванню створювала саме діяльність «Просвіт». Г.Гринько пов'язує діяльність «Просвіт» із заможними прошарками українського населення і вважає, що найкращим виходом для більшовицької влади буде радянізація цих товариств з відповідною ідеологічною переорієнтацією їх діяльності. У подальших працях радянських істориків незмінно витримувалась компартійна оцінка «Просвіт» як шкідливих націоналістичних організацій, які ведуть антирадянську діяльність на культурному фронті, заважають соціалістичному освідомленню широких трудящих мас українства. Власне, форми й методи діяльності «Просвіт» радянськими істориками глибоко не досліджувались, головна увага зосереджувалась на вивченні культурно-освітньої діяльності більшовицьких організаційних структур, тактики більшовицьких партійних організацій щодо національно-демократичних форм просвітництва. В оцінках цієї тактики серед радянських істориків